

BOSNA I HERCEGOVINA
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
AGENCIJA ZA BANKARSTVO
FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE

SMJERNICE
za analizu i procjenu rizika od
pranja novca i finansiranja
terorističkih aktivnosti

Sarajevo, decembar/prosinac 2024. godine

Na osnovu člana 47. Odluke o upravljanju rizikom od pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti ("Službene novine Federacije BiH", broj 79/24), čl. 5. stav (1) tačka h), 23. stav (1) tačka d) i 47. Zakona o Agenciji za bankarstvo Federacije Bosne i Hercegovine ("Službene novine Federacije BiH", broj 75/17) i člana 16. stav (1) tačka k) Statuta Agencije za bankarstvo Federacije Bosne i Hercegovine („Službene novine Federacije BiH“, broj 03/18), direktor Agencije za bankarstvo Federacije Bosne i Hercegovine, donosi

**SMJERNICE
ZA ANALIZU I PROCJENU RIZIKA OD PRANJA NOVCA I
FINANSIRANJA TERORISTIČKIH AKTIVNOSTI**

1. Opće odredbe

- 1.1. Ovim smjernicama se daju upute obveznicima provođenja mjera za otkrivanje i sprečavanje pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti koji su pod nadzorom Agencije za bankarstvo Federacije Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: Agencija), a u vezi sa obavezom provođenja procjene rizika u skladu sa odredbama Zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti (u daljnjem tekstu: Zakon) i podzakonskih akata Agencije.

2. Upotreba pojmova

- 2.1. Pojmovi koji se koriste u ovim smjernicama imaju značenje kao u Zakonu, zakonskim i podzakonskim aktima u kojima su definisani.

3. Analiza rizika

- 3.1. Obveznici su dužni da izrade i redovno ažuriraju analizu rizika (u daljnjem tekstu: analiza rizika) u skladu sa odredbama Zakona, podzakonskim aktima i Procjenom rizika od pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti i širenja oružja za masovno uništenje u Bosni i Hercegovini (u daljem tekstu: NRA), te drugim relevantnim procjenama rizika domaćih institucija.
- 3.2. Analiza rizika za svaku grupu ili vrstu klijenta i povezanog lica, poslovnog odnosa, transakcije, proizvoda/usluge i kanala distribucije, koje obveznik pruža u okviru svoje djelatnosti, uključujući i način uspostavljanja poslovnog odnosa sa klijentom ima za cilj utvrđivanje kriterija na osnovu kojih će obveznik određenog klijenta, poslovni odnos, proizvod/uslugu ili transakciju svrstati u jednu od kategorija rizika propisanu Zakonom.

- 3.3. Obveznici su dužni da pri identifikovanju i procjeni rizika blagovremeno obuhvate i rizik koji nastaje po osnovu uvođenja novih proizvoda i usluga ili značajnih izmjena postojećih proizvoda i usluga. Obveznici su dužni da, prije uvođenja novog proizvoda i usluge, izvrše analizu:
- a) rizika koji može nastati kao posljedica tog uvođenja;
 - b) uticaja tog uvođenja na izloženost obveznika riziku;
 - c) uticaja tog uvođenja na mogućnost adekvatnog upravljanja rizikom.
- 3.4. Analiza rizika mora biti srazmjerna prirodi i obimu poslovanja, kao i veličini obveznika, te uzimati u obzir minimalno sljedeće faktore:
- a) rizik klijenta:
 - i* poslovna djelatnost ili profesionalna aktivnost klijenta i stvarnog vlasnika klijenta;
 - ii* ugled klijenta i stvarnog vlasnika klijenta i
 - iii* priroda i ponašanje klijenta i stvarnog vlasnika klijenta.
 - b) rizik proizvoda, usluge ili transakcije:
 - i* svrha računa ili poslovnog odnosa;
 - ii* redovitost ili trajanje poslovnog odnosa;
 - iii* stepen kreditne zaduženosti;
 - iv* količina imovine koju deponuje klijent ili obim izvršenih transakcija;
 - v* nivo transparentnosti ili netransparentnosti proizvoda, usluge ili transakcije. Prilikom razmatranja nivoa transparentnosti proizvoda, usluge ili transakcije, obveznici naročito treba da cijene:
 - u kojoj mjeri proizvod ili usluga ili transakcija omogućava ili olakšava anonimnost klijenta, stvarnog vlasnika klijenta ili vlasničke strukture klijenta i
 - u kojoj mjeri postoji mogućnost da treće lice koje nije dio poslovnog odnosa daje instrukcije u vezi s tim odnosom.
 - vi* složenost proizvoda, usluge ili transakcije. Prilikom analize složenosti proizvoda, usluge ili transakcije, obveznici naročito treba da ocijene:
 - u kojoj mjeri je transakcija složena i da li je u odnos uključeno više klijenata ili više različitih pravnih sistema;
 - da li je riječ o direktnim i redovnim transakcijama;
 - u kojoj mjeri je dozvoljeno da proizvode ili usluge plaćaju treća lica ili da je dozvoljeno prekomjerno plaćanje kada to nije uobičajeno, ako se očekuje uplata od strane trećeg lica i da li obveznik zna identitet tog lica i
 - nivo poznavanja rizika povezanih s obveznikovim novim ili inovativnim proizvodom ili uslugom, posebno u slučaju kada uključuje upotrebu novih tehnologija ili metoda plaćanja.
 - vii* vrijednost ili obim proizvoda, usluge ili transakcije. Prilikom analize vrijednosti proizvoda, usluga ili transakcija obveznici naročito treba da ocijene:
 - u kojoj mjeri su proizvodi ili usluge prevashodno usmjereni u gotovini;
 - u kojoj mjeri proizvodi ili usluge olakšavaju ili podstiču transakcije velike vrijednosti;
 - da li postoje ograničenja vrijednosti transakcije kako bi se umanjila mogućnost zloupotrebe proizvoda ili usluge u svrhe pranja novca ili finansiranja terorističkih aktivnosti i

- da li je riječ o transakcijama povezanim s naftom, oružjem, plemenitim metalima, duhanskim proizvodima, kulturnim artefaktima i drugim predmetima od arheološkog, historijskog, kulturnog i vjerskog značaja ili od izuzetne naučne vrijednosti, te s bjelokošću i zaštićenim vrstama.
- c) rizik države i geografskog područja:
- i* države/geografska područja u kojima klijent i stvarni vlasnik klijenta imaju sjedišta;
 - ii* države/geografska područja koje su glavna mjesta poslovanja klijenta i stvarnog vlasnika klijenta;
 - iii* države/geografskog područja s kojima klijent i stvarni vlasnik klijenta imaju relevantne lične veze ili poslovne veze odnosno finansijske ili pravne interese;
 - iv* djelotvornosti režima sprečavanja pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti određene države i
 - v* nivo transparentnosti određene države i porezne discipline te države.
- d) rizik kanala distribucije:
- i* mjera u kojoj se poslovni odnos odvija tako da klijent nije fizički prisutan. Prilikom razmatranja načina na koji se klijentu isporučuje traženi proizvod/usluga, potrebno je uzeti u obzir minimalno sljedeće:
 - klijent nije prisutan pri identifikaciji;
 - internetska distribucija proizvoda/usluge;
 - segmentacija usluga, odnosno pružanje usluga elektronskog novca od strane nekoliko operativno nezavisnih pružaoca usluga bez odgovarajućeg nadzora i koordinacije;
 - mogućnost lažnog predstavljanja i zloupotrebe identiteta;
 - ko su treća lica koja obavljaju identifikaciju i analizu klijenta, pripadaju li istoj grupaciji, da li se obveznik može osloniti na kvalitet mjera koje poduzima treće lica, te da li se nad trećim licima provodi adekvatan nadzor i
 - obavlja li se poslovni odnos putem zastupnika, odnosno ima li obveznik direktni kontakt sa klijentom ili je klijenta doveo zastupnik koji nema direktni kontakt sa obveznikom.
 - ii* prisutnost lica koje uvode klijenta ili su mu posrednici i prirodu njihovog odnosa sa klijentom. U slučajevima kada klijent koristi posrednika treba razmotriti da li je posrednik:
 - obveznik provođenja mjera sprečavanja pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti;
 - pod efikasnim nadzorom sprečavanja pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti i
 - sa sjedištem u državi koja je povezana s većim rizikom.

3.5. Obveznici su dužni analizom rizika uzeti u obzir i druge faktore rizika koje je obveznik identifikovao zbog specifičnosti svog poslovanja.

3.6. Na osnovu provedene analize rizika i mjera koje poduzimaju radi ublažavanja rizika, obveznici su dužni ukupnu izloženost riziku ocijeniti ocjenama: nizak rizik, srednji rizik i visok rizik.

4. Faktori rizika

4.1. Rizik klijenta

4.1.1. Radi identifikovanja rizika klijenta, uključujući i stvarnog vlasnika klijenta, obveznici treba da razmatraju rizike koji su povezani s načinom poslovanja i vrstom profesionalne djelatnosti, reputacijom, vlasničkom i organizacionom strukturom, kao i ponašanjem klijenta i stvarnog vlasnika u vezi s poslovnim odnosom ili transakcijom koji ima sa obveznikom.

4.1.2. Opšti faktori

4.1.2.1. U odnosu na djelatnost klijenta, odnosno profesiju klijenta, odnosno stvarnog vlasnika klijenta, na veći rizik mogu ukazati sljedeće okolnosti:

- a) klijent ili stvarni vlasnik klijenta obavlja djelatnosti u oblasti građevine, trgovine oružjem i njegove proizvodnje, proizvodnje i trgovine robama dvojne namjene, trgovine dobrima velike vrijednosti (kao što su plemeniti metali, drago kamenje, automobili, umjetnine itd.);
- b) klijent ili stvarni vlasnik klijenta obavlja djelatnosti za koje je karakterističan veliki obim i uplate gotovine (npr. restorani, benzinske pumpe, mjenjači, kazina, prodavnice, praonice automobila, cvjećare, prevoznici robe i putnika itd.);
- c) klijent je strana banka ili druga slična finansijska institucija države koja ne primjenjuje standarde u oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti;
- d) klijent ili stvarni vlasnik klijenta, povezano lice s klijentom ili kontrolno društvo klijenta je lice koje pruža finansijske usluge, odnosno usluge povezane s digitalnom imovinom, a za čije osnivanje, odnosno pružanje tih usluga, u skladu s propisima države u kojoj je osnovano, nije potrebno dobiti dozvolu odgovarajućeg nadzornog tijela, odnosno koje nije subjekt nadzora nad primjenom radnji i mjera iz oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti;
- e) klijent ili stvarni vlasnik klijenta, povezano lice s klijentom ili kontrolno društvo klijenta osnovano je izdavanjem vrijednosnih papira na donosioca ili izdavanjem digitalne imovine koja posredno ili neposredno omogućava prikrivanje identiteta kupaca/investitora;
- f) klijent je privatni investicioni fond.

4.1.2.2. U odnosu na reputaciju klijenta, odnosno stvarnog vlasnika klijenta, na veći rizik mogu ukazati sljedeće okolnosti:

- a) informacije iz pouzdanih i relevantnih izvora o povezanosti klijenta ili stvarnog vlasnika klijenta s krivičnim djelima pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti i predikatnim djelima pranja novca;
- b) klijent, stvarni vlasnik klijenta, zastupnik ili opunomoćenik klijenta u toku trajanja poslovnog odnosa bude listiran na listi lica protiv kojih su na snazi sankcije, embargo ili druge slične restriktivne mjere ili su klijent ili stvarni vlasnik klijenta lica blisko povezana ličnim ili poslovnim odnosom sa tim licima;
- c) klijent ili stvarni vlasnik klijenta prijavljivan za sumnjive transakcije FOO-u;

- d) FOO je za klijenta obveznika ili stvarnog vlasnika klijenta u posljednje tri godine zahtijevao od obveznika dostavljanje podataka o istom i transakcijama koje je isti obavljao, za koje postoje osnovi sumnje da je riječ o pranju novca ili finansiranju terorističkih aktivnosti;
- e) FOO je u vezi sa klijentom obveznika ili stvarnim vlasnikom klijenta u posljednje tri godine obvezniku izdao pisani nalog za privremeno obustavljanje izvršenja transakcije ili za privremeno obustavljanje pristupa sefu;
- f) FOO je u vezi sa klijentom obveznika ili stvarnim vlasnikom klijenta u posljednje tri godine obvezniku izdao pisani nalog za praćenje poslovanja tog klijenta (svih transakcija ili poslova tog klijenta koji se vrše kod obveznika).

4.1.2.3. U odnosu na vlasničku ili organizacionu strukturu klijenta ili stvarnog vlasnika klijenta, na veći rizik mogu ukazati sljedeće okolnosti:

- a) zbog organizacione strukture, pravne forme ili složenih i nejasnih vlasničkih odnosa, teško je utvrditi identitet stvarnih vlasnika klijenta ili lica koja njima upravljaju;
- b) ne postoje razumni razlozi za izmjenu vlasničke strukture klijenta;
- c) klijent ili stvarni vlasnik klijenta je neprofitna organizacija koja može biti korištena u svrhe finansiranja terorističkih aktivnosti;
- d) klijent ili stvarni vlasnik klijenta je lice sa nesrazmjerno malim brojem zaposlenih u odnosu na obim poslovanja/prikazani promet i/ili lice koje nema svoju infrastrukturu, poslovne prostorije i dr.;
- e) klijent ili stvarni vlasnik klijenta je „off-shore“ pravno lice ili lice stranog prava.

4.1.2.4. U odnosu na ponašanje klijenta, odnosno stvarnog vlasnika klijenta u vezi s poslovnim odnosom ili transakcijom, na veći rizik mogu ukazati sljedeće okolnosti:

- a) klijent izbjegava da dostavi sve potrebne dokaze o identitetu, a za to ne postoje objektivni razlozi ili postoji sumnja u vezi sa identitetom klijenta ili stvarnog vlasnika klijenta;
- b) poslovna aktivnost ili transakcije klijenta vrše se pod neuobičajenim okolnostima. Pod neuobičajenim okolnostima smatraju se naročito:
 - i* znatna i neočekivana udaljenost između lokacije klijenta i organizacione jedinice obveznika u kojoj klijent otvara račun, uspostavlja poslovni odnos ili vrši transakciju
 - ii* često i neočekivano uspostavljanje, bez ekonomskog opravdanja, poslovnih odnosa slične vrste s više obveznika (npr. otvaranje računa u više banaka, zaključivanje više ugovora o finansijskom lizingu s više davalaca finansijskog lizinga, zaključivanje više ugovora o kreditu kod više mikro kreditnih organizacija i sl.);
- c) klijent koristi proizvode ili usluge na način na koji to nije identifikovano u postupku kada je uspostavljen poslovni odnos;
- d) klijent je nerezident, a usluge koje zahtjeva od obveznika bile bi adekvatnije pružene u nekoj drugoj zemlji ili ne postoji ekonomska logika za vrstu usluge koju klijent zahtjeva;
- e) postoji sumnja da klijent ne postupa u svoje ime, odnosno da sprovodi instrukcije trećeg lica.

4.1.2.4.1. Obveznici trebaju da uzmu u obzir da pojedine okolnosti, koje opisuju ponašanje klijenta neće biti očigledne na samom početku uspostavljanja poslovnog odnosa sa klijentom, odnosno kod vršenja jedne transakcije.

4.1.2.5 U odnosu na faktore rizika povezane s klijentom, odnosno stvarnim vlasnikom klijenta, na potencijalno veći rizik može da upućuje sljedeće:

- a) klijenta koji se može iskoristiti kao sredstvo za čuvanje lične imovine ili sredstvo za dobijanje pristupa finansijskim uslugama;
- b) društva koja ne obavljaju ili ne smiju obavljati trgovinsku, proizvodnu ili drugu djelatnost u državi u kojoj su registrovana;
- c) društvo sa sjedištem u Bosni i Hercegovini koje je 25% i više u vlasništvu stranog pravnog lica koje ne obavlja ili ne smije obavljati trgovinsku, proizvodnu ili drugu djelatnost u državi u kojoj je registrovano.

4.1.2.6. Obveznici su dužni da prilikom procijene rizika klijenta, koriste i rezultate NRA u dijelu koji se odnosi na djelatnost, odnosno profesiju klijenta ili oblike organizovanja privrednih društava klijenta uključenih u pranje novca.

4.1.2.7. U postupku analize i procjene rizika klijenta, obveznici trebaju posebno razmatrati obilježja svojih klijenata, i to u zavisnosti da li je klijent:

- a) obveznik definisan Zakonom;
- b) državni organ (bez obzira na nivo: državni, entitetski, distrikt, lokalni);
- c) javna agencija, javni fond - javni zavod (PIO/MIO, ZZO i sl.), komora (bez obzira na nivo);
- d) dioničko društvo koje kotira i čijim se dionicama trguje na berzi, odnosno čiji se finansijski izvještaji javno objavljuju;
- e) dioničko društvo koje ne kotira, odnosno čijim se dionicama ne trguje na berzi;
- f) društvo sa ograničenom odgovornošću, odnosno društvo organizovano u nekom drugom obliku;
- g) obrtnik, sa posebnom pažnjom na obrte kao što su: drago kamenje, plemeniti metali, i druge robe visoke vrijednosti, trgovci automobilima, trgovci nekretninama i dr.;
- h) fizičko lice - građanin;
- i) politički eksponirano lice;
- j) lice koje nije prisutno prilikom uspostave poslovnog odnosa;
- k) lice koje se nalazi na listama lica protiv kojih su na snazi restriktivne mjere;
- l) privredno društvo s intenzivnim gotovinskim poslovanjem, uključujući:
 - i* društva koja se bave prijenosom novca, ovlaštene mjenjače, posrednike za prijenos novca kao i druga društva koja nude usluge prijenosa novca;
 - ii* kasina, kladionice i druge djelatnosti u vezi s igrama na sreću i
 - iii* društva koja nemaju intenzivno gotovinsko poslovanje, ali za provođenje određenih transakcije upotrebljavaju veće gotovinske iznose;
- m) humanitarna ili druga neprofitna organizacija;
- n) računovođa, advokat, notar, porezni konsultant i drugi koji imaju račune u određenoj kreditnoj instituciji, a djeluju u ime svojih klijenata.

4.1.3. Specifični faktori povezani sa rizikom klijenta

4.1.3.1. Banke i drugi pružaoci platnih usluga

4.1.3.1.1. Sljedeći faktori mogu doprinijeti povećanju rizika kod ovih obveznika, a u vezi sa faktorom rizika klijenta:

- a) postoje indicije da klijent izbjegava uspostavljanje trajnog poslovnog odnosa sa ovim obveznicima (npr. zahtjeva vršenje jedne ili više transakcija iako bi uspostavljanje trajnog poslovnog odnosa bilo ekonomski logičnije);
- b) česti i neočekivani prenosi, i to bez ekonomski jasnog razloga, sredstava s računa u jednom obvezniku na račune u drugom obvezniku, posebno ako se banke nalaze na različitim lokacijama (osim u slučaju da su u pitanju multinacionalne kompanije koje posluju preko više računa), česti prenosi digitalne imovine s jedne adrese te imovine na drugu;
- c) potrebama klijenta bi se moglo udovoljiti na brži odnosno jednostavniji način kod druge banke ili drugog pružaoca platnih usluga;
- d) klijent ostavlja utisak da djeluje u nečije ime, na primjer kada je vidljivo da druge osobe nadgledaju klijenta unutar ili izvan prostorija u kojima se transakcija vrši ili klijent postupa čitajući bilješku sa instrukcijama;
- e) ponašanje klijenta nema ekonomsko opravdanje, npr. klijent bez pogovora prihvata nepovoljan kurs ili visoku naknadu;
- f) klijent zahtijeva transakciju u valuti koja nije zvanično sredstvo plaćanja ili je neuobičajena u pravnom sistemu države u kojoj se nalazi klijent ili primalac plaćanja ili traži ili daje značajne iznose valute u velikim ili malim apoenima;
- g) platne transakcije klijenta su uvijek neznatno ispod odgovarajućih limita;
- h) klijent koristi uslugu na neobičan način, npr. šalje novac sam sebi ili prima novac koji je sam sebi poslao ili šalje novac odmah po prijemu;
- i) klijent ostavlja utisak da ne zna mnogo o primaocu plaćanja ili je oprezan pri davanju informacija o njemu;
- j) nekoliko klijenata vrši prijenos novčanih sredstava istom primaocu plaćanja ili ostavljaju utisak da imaju iste podatke za identifikaciju (npr. adresu ili broj telefona).

4.1.3.2. Lizing društva

4.1.3.2.1. Sljedeći faktori mogu doprinijeti povećanju rizika kod davaoca finansijskog lizinga u vezi sa faktorom rizika klijenta:

- a) klijent u kratkom periodu zaključuje više ugovora o lizingu bez jasnog ekonomskog opravdanja;
- b) klijent koji je fizičko lice, a nema status poduzetnika, traži zaključenje ugovora o lizingu radi nabavke mašina i druge opreme koja se koristi u proizvodnom procesu ili obavljanja poslovne djelatnosti;
- c) klijent koji ima status poduzetnika ili privrednog društva traži zaključenje ugovora o lizingu radi nabavke predmeta koji nisu u vezi sa obavljanjem pretežne djelatnosti tog klijenta;

- d) klijent koji relativno brzo poslije zaključenja raskida ugovor o lizingu, te se ubrzo javlja s namjerom da zaključi novi ugovor o lizingu koji se odnosi na istu ili stvar sličnu onoj koja je bila predmet lizinga u raskinutom ugovoru;
- e) insistiranje na uplati većeg procenta učešća u nabavci predmeta lizinga od onog koji je propisan i koji, u skladu sa opštim uslovima poslovanja, davalac finansijskog lizinga zahtjeva pri zaključenju ugovora o finansijskom lizingu.

4.1.3.3. Izdavaoci elektronskog novca

4.1.3.3.1. Sljedeći faktori mogu doprinijeti većem riziku kod izdavaoca elektronskog novca u vezi sa klijentom:

- a) klijent kupuje elektronski novac po osnovu nekoliko proizvoda od istog izdavaoca elektronskog novca, vrši česte dopune proizvoda ili ga otkupljuje (podiže gotovinu) u kratkim vremenskim razmacima bez ekonomskog opravdanja, a ako su sami distributeri (ili zastupnici koji rade kao distributeri) ujedno i obveznici, ovo se odnosi i na proizvode elektronskog novca različitih izdavalaca koji su kupljeni kod istog distributera;
- b) vrijednosti transakcija koje vrši klijent su uvijek neznatno niže u odnosu na bilo koja ograničenja vrijednosti (limite);
- c) postoje okolnosti koje ukazuju na to da proizvod upotrebljava više lica čiji identitet nije poznat izdavaocu (npr. proizvod se istovremeno koristi sa nekoliko adresa internet protokola (u daljnjem tekstu: IP adresa));
- d) česte su promjene identifikacionih podataka klijenta, poput adrese stanovanja ili IP adrese ili povezanih računa u banci;
- e) proizvod se ne upotrebljava za predviđenu namjenu, (npr. upotrebljava se globalno, a namjena je za upotrebu kao poklon-kartica samo na određenim prodajnim mjestima).

4.1.3.3.2. Na nizak rizik može ukazati činjenica da je proizvod dostupan samo određenim kategorijama klijenata, npr. socijalno ugroženim licima ili zaposlenima u pravnom licu koje ih izdaje radi podmirenja troškova.

4.2. Rizik proizvoda, usluge ili transakcije

4.2.1. Opšti faktori

4.2.1.1. Pri analizi i procjeni rizika obveznici su dužni da prilikom analize i procijene rizika proizvoda, usluge ili transakcije posebno razmatraju obilježja proizvoda koje nude klijentima u zavisnosti da li su ti proizvodi (način i obim njihovog korištenja) pogodni za pranje novca i/ili finansiranje terorističkih aktivnosti.

4.2.1.2. Obveznici su dužni da posebno razmatraju da li će klijenti, na koji način i koliko, koristiti neki od proizvoda i usluga koje nude svojim klijentima, a koji nose različit nivo rizika. U zavisnosti od korištenja, svaki pojedinačno može nositi različit nivo rizika.

4.2.1.3. Proizvodi i usluge koji mogu da predstavljaju veći rizik su:

- a) proizvodi ili transakcije koji mogu pogodovati anonimnosti;

- b) usluge koje su nove na tržištu, tj. nisu ranije nuđene u finansijskom sektoru i one se moraju posebno pratiti radi utvrđivanja stvarnog nivoa rizika;
- c) novi proizvodi i nove poslovne prakse, uključujući nove mehanizme dostave i upotrebu novih tehnologija ili tehnologija u razvoju za nove i postojeće proizvode;
- d) pružanje usluga van poslovnih prostorija obveznika (npr. odobravanje potrošačkih kredita ili zaključenje ugovora o lizingu u prodajnom objektu trgovca);
- e) novi proizvodi i nove poslovne prakse, uključujući nove načine uspostavljanja poslovnog odnosa, kao i upotreba novih tehnologija ili tehnologija u razvoju, kako za postojeće tako i za nove proizvode, uključujući korištenje pametnih ugovora.

4.2.1.4. Proizvodi i usluge koji mogu upućivati na potencijalno manji rizik:

- a) proizvodi kod kojih na manji rizik utječu ograničenja izdataka ili transparentnost vlasništva;
- b) prethodno ponašanje klijenta koji je dugogodišnji klijent obveznika ne izaziva sumnju niti ukazuje na postojanje rizika.

4.2.1.5. Transakcije koje mogu da nose veći rizik su:

- a) transakcije koje značajno odstupaju od standardnog ponašanja klijenta;
- b) transakcije koje nemaju ekonomsku opravdanost (npr. neočekivana otplata kredita prije roka ili u kratkom periodu od dana odobravanja kredita; neočekivana otplata predmeta lizinga prije roka ili u kratkom periodu od dana zaključenja ugovora o finansijskom lizingu);
- c) transakcija uplate na račun, odnosno otplate kredita ili predmeta lizinga izvršena je uplatom od jednog ili više platioca iz različitih država;
- d) transakcije kod kojih se polaže nesrazmjerno visok iznos depozita (npr. 100%) kao obezbjeđenje za dobivanje kredita ili zajma ili predmeta lizinga;
- e) transakcije koje su povezane sa prometom roba dvojne namjene;
- f) neuobičajeno veliki obim ili iznos transakcija.

4.2.1.6. Također, obveznici su dužni da, prilikom ocijene rizičnosti transakcije, uzmu u obzir i analizu i pregled načina pranja novca za koju je Zakonom ili NRA utvrđen visok rizik.

4.2.2. Specifični faktori povezani sa rizikom proizvoda, usluge ili transakcije

4.2.2.1. Banke i drugi pružaoci platnih usluga

4.2.2.1.1. Sljedeći faktori mogu doprinijeti povećanju rizika kod ovih obveznika, a u vezi sa faktorom rizika proizvoda i usluge:

- a) privatno bankarstvo, tj. pružanje usluga privatnog bankarstva i upravljanja sredstvima stranih državljana, što može biti posebno rizično zbog toga što je za klijenta koji raspolaže značajnom količinom novca zadužen jedan zaposlenik ili manja grupa zaposlenika kojima nadređeni mogu dati instrukciju da prihvate sve što klijent zahtjeva, a što klijent može zloupotrijebiti;
- b) elektronsko bankarstvo u slučajevima koje obveznik predvidi svojom procedurom;

- c) elektronsko ispostavljanje naloga za trgovinu vrijednosnim papirima u slučajevima koje obveznik predvidi svojom procedurom;
- d) pružanje usluga klijentima, s kojima nije prethodno uspostavljen poslovni odnos, a za koje je zaposleni u obvezniku na osnovu svog iskustva procijenio da nose visok nivo rizika (jednokratne transakcije, npr. novčane doznake);
- e) pružanje usluga otvaranja tzv. zajedničkih računa na koji se prenose sredstva iz različitih izvora i od različitih klijenata, a koja se deponuju na jedan račun otvoren na jedno ime;
- f) odobravanje kredita obezbjeđenog hipotekom ako se nepokretnost nalazi u drugoj državi, a naročito ako je teško utvrditi da li klijent ima pravo svojine nad predmetom hipoteke ili je teško utvrditi identitet stvarnog vlasnika te nepokretnosti;
- g) platna usluga omogućava platne transakcije u velikim ili neograničenim iznosima;
- h) platna usluga ima globalni doseg;
- i) platna transakcija je zasnovana na gotovini ili se finansira anonimnim elektronskim novcem;
- j) transfer je izvršen uplatama jednog ili više platioca iz različitih država na račun kod banke;
- k) aktiviranje neaktivnog računa (obveznici su dužni da budu posebno oprezni prilikom aktiviranja neaktivnih računa, naročito ako aktiviranje računa čine transakcije u značajnijim iznosima ili pokazuju neke od indikatora sumnjivih aktivnosti. U ovakvim slučajevima, pored ostalog, potrebno je da obveznik izvrši i ponovnu provjeru identiteta klijenata).

4.2.2.1.2. Proizvodi i usluge koji mogu upućivati na potencijalno manji rizik, su:

- a) finansijski proizvodi ili usluge koje se pružaju određenom tipu klijenata sa svrhom povećanja finansijske inkluzije;
- b) police životnoga osiguranja zaključene preko obveznika s niskom premijom do 10.000,00 KM godišnje.

4.2.2.1.3. Transakcije koje mogu da nose veći rizik su:

- a) transakcije koje se sprovode na način kojim se izbjegavaju standardni i uobičajeni metodi kontrole (transakcije u iznosima nešto nižim od iznosa koji su propisani kao limiti ispod kojih se ne poduzimaju mjere propisane Zakonom);
- b) složene transakcije koje obuhvataju više učesnika bez jasne ekonomske određenosti, više međusobno povezanih transakcija koje se obavljaju u kratkom periodu ili u više intervala uzastopno u iznosu koji je ispod limita za prijavljivanje FOO-u;
- c) pozajmice pravnim licima, a posebno pozajmice osnivača iz inostranstva pravnom licu u zemlji;
- d) transakcije čiji pravi osnov i razlog obavljanja klijent očigledno prikriva;
- e) plaćanje za usluge konsaltinga, menadžmenta i marketinga, kao i druge usluge za koje na tržištu ne postoji određiva vrijednost ili cijena;
- f) transakcije za koje klijent odbija da dostavi dokumentaciju;
- g) transakcije kod kojih dokumentacija ne odgovara načinu provođenja same transakcije;

- h) transakcije kod kojih izvor sredstava nije jasan ili se ne može utvrditi njihova veza s poslovanjem klijenta;
- i) transakcije plaćanja robe i usluga partnerima klijenta koji potiču sa „off-shore“ destinacija, a iz dokumentacije se jasno vidi da roba potiče iz zemalja iz okruženja;
- j) transakcije po osnovu plaćanja robe ili usluga u zemljama za koje nije uobičajeno da proizvode robu koja se plaća ili da vrše tu vrstu usluge;
- k) učestalost transakcija po osnovu avansnog plaćanja uvoza robe ili vršenja usluga kod kojih nije izvjesno da će roba stvarno biti uvezena, odnosno usluga izvršena;
- l) transakcije koje su namijenjene licima protiv kojih su na snazi međunarodne restriktivne mjere;
- m) uplata novčanih sredstava s računa klijenta, odnosno prijenos novčanih sredstava na račun klijenta koji je različit od računa koje je klijent naveo pri identifikaciji, odnosno preko kojeg uobičajeno posluje (posebno ako je riječ o prekograničnoj transakciji);
- n) transakcije namijenjene licima s prebivalištem ili sjedištem u državi koja je „offshore“ država ili poreski raj;
- o) transakcije namijenjene neprofitnim organizacijama koje imaju sjedište u „off-shore“ državi, odnosno državi koja je poreski raj;
- p) transakcije zasnovane na gotovini ili se finansiraju anonimnim elektronskim novcem ili proizvodima elektronskog novca koji predstavljaju izuzetak od obaveze vršenja mjera poznavanja i praćenja klijenta;
- q) iznos transakcije koja je poslata ne odgovara prihodima klijenta;
- r) transakcije povezane s trgovinom naftom, oružjem, plemenitim metalima, duhanskim proizvodima, kulturnim artefaktima i drugim predmetima od arheološkog, historijskog, kulturnog i vjerskog značaja ili od izuzetne znanstvene vrijednosti, te s bjelokošću i zaštićenim vrstama.

4.2.2.1.4. Na manje rizičnu transakciju može ukazivati okolnost:

- a) transfer sredstava vrši se korištenjem sredstava s računa koji glasi na ime platioca kod finansijske institucije rezidenta Bosne i Hercegovine, odnosno rezidenta države koja ima iste ili strožije standarde od onih koji se primjenjuju u Bosni i Hercegovini, a primalac sredstava je rezident Bosne i Hercegovine, odnosno rezident države koja ima iste ili strožije standarde od onih koji se primjenjuju u Bosni i Hercegovini;
- b) iznos transakcije je nizak (ipak, obveznici moraju imati u vidu da transakcije u malom iznosu same po sebi ne moraju predstavljati okolnost koja ukazuje na niži rizik).

4.2.2.1.5. Obveznici mogu primijeniti mjere pojednostavljene identifikacije i praćenja u odnosu na pojedini poslovni odnos ili povremenu transakciju za koju procijene da predstavlja nizak rizik uvažavajući rezultate NRA.

4.2.2.2. Izdavaoci elektronskog novca

4.2.2.2.1. Na ocjenu rizika kod izdavaoca elektronskog novca mogu ukazati sljedeće okolnosti u vezi s proizvodom:

- a) limiti u vezi sa izdavanjem i korištenjem elektronskog novca;
- b) način finansiranja (kupovine ili dopune) elektronskog novca;

c) upotrebna vrijednost i prenosivost.

4.2.2.2.2. Sljedeći faktori mogu doprinijeti većem riziku kod izdavaoca elektronskog novca u vezi s proizvodom:

- a) proizvod omogućava plaćanja elektronskim novcem, dopunu ili otkup tog novca (npr. podizanje gotovine) u velikim, odnosno neograničenim iznosima;
- b) proizvod omogućava da se na računu elektronskog novca ili na odgovarajućem instrumentu pohrane veliki ili neograničeni iznosi novčanih sredstava;
- c) proizvod se može financirati (kupiti ili dopuniti) anonimno ili preko drugog proizvoda elektronskog novca, naročito ako je taj novac anonimn;
- d) proizvod omogućava lične prenose s jednog na drugo lice („person-to-person - P2P“);
- e) elektronski novac u vezi s tim proizvodom prihvaćen je kao sredstvo plaćanja kod velikog broja trgovaca ili na velikom broju prodajnih mjesta;
- f) proizvod je namijenjen tome da ga kao sredstvo plaćanja prihvate trgovci koji prodaju robu i usluge koji su povezani s visokim rizikom od finansijskog kriminala;
- g) proizvod može da se koristi za prekogranične transakcije ili za transakcije u drugoj državi;
- h) proizvod mogu koristiti lica koja nisu klijent;
- i) proizvod omogućava otkup elektronskog novca podizanjem gotovine.

4.2.2.2.3. Sljedeći faktori mogu doprinijeti manjem riziku kod izdavaoca elektronskog novca u vezi s proizvodom:

- a) omogućena su niska ograničenja plaćanja, dopuna ili otkupa elektronskog novca (uključujući i podizanje gotovine) u određenom periodu (iako ovi obveznici moraju imati u vidu da ovo ograničenje samo po sebi ne mora biti dovoljno da bi predstavljalo okolnost koja može umanjiti rizik);
- b) ograničen je broj plaćanja, dopuna ili otkupa elektronskog novca (uključujući i podizanje gotovine) u određenom periodu;
- c) proizvod omogućava da se na računu elektronskog novca ili na odgovarajućem instrumentu pohrane samo iznosi male vrijednosti, u bilo kom periodu;
- d) proizvod omogućava da sredstva za kupovinu ili za ponovnu dopunu, uz verifikaciju, budu prenesena sa samostalnog ili zajedničkog računa koji klijent ima otvoren kod finansijske institucije rezidenta, odnosno rezidenta Evropskog ekonomskog prostora;
- e) proizvod ne omogućava ili strogo ograničava podizanje gotovine;
- f) proizvod može da se upotrebi samo unutar jedne države;
- g) elektronski novac u vezi s tim proizvodom kao sredstvo plaćanja prihvata mali broj trgovaca ili prodajnih mjesta sa čijim poslovanjem je izdavalac elektronskog novca upoznat;
- h) proizvod se ne može upotrebljavati ili je njegova upotreba ograničena kod trgovaca koji prodaju robe i usluge koje su povezane s visokim rizikom od finansijskog kriminala;
- i) proizvod je prihvaćen kao sredstvo plaćanja samo za određene vrste niskorizičnih usluga ili proizvoda.

4.3. Rizik zemlje/države (geografski rizik)

4.3.1. Opšti faktori

- 4.3.1.1. Pri analizi i procjeni rizika koji je povezan s državama i geografskim područjima, obveznici su dužni razmotriti rizike u odnosu na državu i geografsko područje u kojoj klijent i stvarni vlasnik klijenta imaju sjedište ili prebivalište, glavno mjesto poslovanja, odnosno relevantne lične i poslovne odnose.
- 4.3.1.2. Značaj faktora geografskog rizika često zavisi od prirode i svrhe poslovnog odnosa, te obveznici uzimaju u obzir sljedeće:
- a) ako je imovina koja se koristi u poslovnom odnosu ostvarena u inostranstvu, obveznici su dužni da utvrde kakav je sistem protiv pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti uspostavljen u toj zemlji;
 - b) ako su sredstva primljena iz države za koju je poznato da u njoj djeluju terorističke organizacije ili su poslata u takvu državu, obveznici su dužni da razmotre u kojoj mjeri bi to moglo izazvati sumnju u vezi s pranjem novca i finansiranjem terorističkih aktivnosti, na osnovu saznanja obveznika o svrsi i prirodi poslovnog odnosa;
 - c) ako je klijent finansijska institucija druge države ili pružalac usluga povezanih s digitalnom imovinom sa sjedištem u drugoj državi, obveznik posebnu pažnju treba da obrati na adekvatnost i djelotvornost sistema te države protiv pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti, posebno u vezi s tim institucijama, odnosno pružaocima usluga;
 - d) ako je klijent trust ili lice stranog prava, obveznici su dužni da, ako je primjenljivo, uzmu u obzir u kojoj mjeri je država u kojoj je klijent ili stvarni vlasnik klijenta usklađen s međunarodnim poreskim standardima transparentnosti.
- 4.3.1.3. Faktori rizika povezani s geografskim područjem, koji mogu upućivati na potencijalno veći rizik, obveznici posebno razmatraju kada klijenti dolaze iz zemlje:
- a) kojoj su nametnute sankcije, embargo i slične mjere od strane relevantnih međunarodnih organizacija (Ujedinjene nacije, Savjet Evrope i dr.);
 - b) za koju vjerodostojni izvori (FATF, Savjet Evrope, MMF, Svjetska banka i dr), utvrde:
 - i* da nema odgovarajuće zakone, propise i druge mjere za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti;
 - ii* da finansira ili pomaže terorističke aktivnosti i da u zemlji djeluju utvrđene terorističke organizacije i
 - iii* da u zemlji postoji značajan nivo korupcije i kriminala.
 - c) koja nije članica Evropske unije ili ne primjenjuju relevantne direktive Evropske unije;
 - d) koja po podacima međunarodne organizacije FATF spada među nekooperativne zemlje ili teritorije ili ako se radi o „off-shore“ finansijskom centru navedenom na listi koju kreiraju relevantne institucije;
 - e) koja se nalazi na listi visokorizičnih zemalja koju kreira Vijeće ministara Bosne i Hercegovine.
- 4.3.1.4. Faktori rizika povezani s geografskim područjem, koji mogu upućivati na potencijalno manji rizik, najmanje uključuju registraciju, sjedište ili boravište klijenta u jednoj od sljedećih država:

- a) države koje imaju djelotvoran sistem sprečavanja pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti;
- b) države za koje su vjerodostojni izvori ustanovili da imaju nizak nivo korupcije ili drugih krivičnih djela;
- c) države koje, na temelju vjerodostojnih izvora, poput uzajamnih procjena ili objavljenih izvještaja o daljnjim aktivnostima, ispunjavaju zahtjeve za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti u skladu s preporukama FATF-a i djelotvorno ih provode.

4.3.1.5. U vezi s informacijama o rizičnim zemljama, odnosno nekooperativnim državama ili teritorijama koja ne ispunjavaju ključne međunarodne standarde vezane za sprečavanje pranja novca ili finansiranja terorističkih aktivnosti obveznici će pratiti službene internetske stranice međunarodnih tijela.

4.3.2. Specifični faktori povezani sa rizikom zemlje/države (geografski rizik)

4.3.2.1. Banke i drugi pružaoci platnih usluga

- 4.3.2.1.1. Banke i drugi pružaoci platnih usluga, u smislu zakona kojim se uređuju platne usluge, pored primjene opšteg dijela ovih smjernica, primjenjuju i dodatne faktore rizika koji su povezani s geografskim područjem:
- a) platilac ili primalac plaćanja je stalno nastanjen ili privremeno boravi, odnosno ima sjedište ili trajno obavlja djelatnost u državi čiji je pravni i institucionalni okvir takav da postoji visok nivo rizika;
 - b) primalac plaćanja je stalno nastanjen ili privremeno boravi, odnosno ima sjedište ili trajno obavlja djelatnost u državi u kojoj je slabo razvijen regulisani bankarski sektor, gdje se za plaćanja mogu koristiti usluge prijenosa novčanih sredstava koje pružaju neregulirani subjekti;
 - c) proizvod se finansira iz države koja je povezana s visokim rizikom;
 - d) klijent ili lice u čiju korist klijent inicira izvršenje transakcije s digitalnom imovinom ima prebivalište ili boravište, odnosno sjedište ili obavlja poslovnu aktivnost u državi čiji je pravni i institucionalni okvir takav da postoji visok nivo rizika;
 - e) klijent je pružalac usluga povezanih s virtuelnim valutama ili drugom digitalnom imovinom iz države čijim propisima nije uređeno poslovanje s digitalnom imovinom i licenciranje ili registracija pružalaca usluga povezanih s digitalnom imovinom, niti je uspostavljen nadzor nad pružaocima usluga povezanih s digitalnom imovinom ili države čiji je pravni i institucionalni okvir takav da postoji visok nivo rizika ili takav pružalac usluga povezanih s virtuelnim valutama ili drugom digitalnom imovinom učestvuje u izvršenju transakcije s virtuelnim valutama;
 - f) u izvršenju transakcije s virtuelnim valutama učestvuje pružalac usluga povezanih s virtuelnim valutama ili drugom digitalnom imovinom iz druge države koji svojim klijentima pruža usluge povezane s virtuelnim valutama koje posredno ili neposredno omogućavaju prikrivanje identiteta klijenta, odnosno koji vrši transakcije s takvim virtuelnim valutama.

4.3.2.1.2. Obveznici su dužni da posebno obrate pažnju na one pravne sisteme koji su poznati po obezbjeđivanju sredstava ili pružanju podrške terorističkim aktivnostima ili za koje je poznato da su u njima operativne terorističke grupe, kao i na pravne sisteme gdje su na snazi finansijske sankcije, embargo ili druge kaznene mjere koje su izrečene kao posljedica povezanosti s terorizmom, finansiranjem terorističkih aktivnosti ili širenjem oružja za masovno uništenje.

4.3.2.2. Mikrokreditne organizacije i lizing društva

4.3.2.2.1. Prilikom uspostavljanja poslovnog odnosa sa klijentom iz inostranstva, obveznici su dužni uzeti u obzir da priroda i svrha poslovnog odnosa često mogu biti odlučujući faktor relativne važnosti pojedinačne države i geografskih faktora rizika, naročito:

- a) kada sredstva koja se upotrebljavaju u poslovnom odnosu dolaze izvan Bosne i Hercegovine;
- b) kada je klijent kreditna ili finansijska institucija, obveznici su dužni uzeti u obzir primjerenost sistema sprečavanja pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti države i efikasnost nadzora sprečavanja pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti u toj državi;
- c) kada su sredstva primljena iz država ili poslana u države za koje se zna da u njima djeluju terorističke organizacije, ovi obveznici su dužni razmotriti u kolikoj mjeri to može izazvati sumnju, a na osnovu saznanja obveznika o svrsi i prirodi poslovnog odnosa;
- d) kada je klijent pravna osoba, ovi obveznici su dužni uzeti u obzir mjeru u kojoj država s kojom su klijent i po potrebi stvarni vlasnik klijenta povezani, efikasno ispunjava međunarodne standarde poreske transparentnosti.

4.4. Rizik kanala distribucije

4.4.1. Opšti faktori

4.4.1.1. Prilikom analize kanala distribucije treba procijeniti na koji način kanali distribucije kojima se obveznik koristi kako bi svojim klijentima pružio određeni proizvod/uslugu utiče na rizik.

4.4.2. Specifični faktori povezani sa rizikom distribucije

4.4.2.1. Pružaoci platnih usluga i izdavaoci elektronskog novca

4.4.2.1.1. Sljedeći faktori mogu doprinijeti većem riziku kod pružaoca platnih usluga i izdavaoca elektronskog novca u vezi s distribucijom elektronskog novca:

- a) ne postoje ograničenja instrumenta finansiranja;
- b) kanal dostave omogućuje određeni nivo anonimnosti;
- c) usluga novčanih transfera pruža se putem zastupnika koji imaju neobičan promet u odnosu na druge zastupnike na sličnim lokacijama (npr. neuobičajeno velike ili male transakcije, neuobičajeno velike gotovinske transakcije, provode znatan broj

- transakcija s platiocima ili primateljima plaćanja iz država koje su povezane s višim rizikom);
- d) nisu iz finansijskog sektora i imaju drugu osnovnu djelatnost;
 - e) izdavanje i distribucija elektronskog novca preko interneta (online) ili na drugi način bez fizičkog prisustva klijenta, bez odgovarajućeg obezbjeđenja identifikacije, poput elektronskih potpisa, elektronskih identifikacionih dokumenata, kao i drugih mjera koje imaju za cilj da spriječe zloupotrebu ili prikrivanje pravog identiteta;
 - f) distribucija elektronskog novca preko trećih lica koja nisu obveznici u smislu Zakona, kada se izdavalac elektronskog novca oslanja na to da će neke od mjera koje je taj obveznik dužan da sprovede radi sprečavanja pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti sprovesti distributer, a nije pouzdano utvrdio da distributer ima odgovarajuće sisteme i kontrole uspostavljene radi adekvatnog poduzimanja tih mjera;
 - g) razdvajanje usluga pod kojim se podrazumijeva pružanje usluga u vezi sa elektronskim novcem od strane nekoliko operativno nezavisnih pružalaca tih usluga bez odgovarajućeg nadzora i koordinacije.

4.4.2.1.2. Obveznici pri zaključivanju ugovora o distribuciji elektronskog novca preko trećih lica treba da razumiju prirodu i svrhu djelatnosti koju obavlja treće lice, kako bi se uvjerali da su roba i usluge koje to lice prodaje, odnosno pruža usklađeni s propisima. Obveznici procjenjuju i rizike koji su u vezi s djelatnošću koju treće lice obavlja. U slučaju da je riječ o trećem licu koje posluje preko interneta, obveznici treba da razumiju i strukturu klijenata koje takvo lice ima ili će imati, kao i da utvrdi očekivani obim i vrijednost transakcija koje će se vršiti preko trećeg lica radi prepoznavanja sumnjivih ili neuobičajenih transakcija.

5. Završne odredbe

- 5.1. Danom stupanja na snagu ovih smjernica prestaju da važe Smjernice za analizu i procjenu rizika od pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti broj: 01-694/24 od 13.02.2024. godine.
- 5.2. Ove smjernice stupaju na snagu danom donošenja i objavljuju se na službenoj internet stranici Agencije.

Broj: 01-6927/24
Sarajevo, 23.12.2024. godine

D I R E K T O R

Jasmin Mahmuzić, s.r.